

Володимир ПОЛЩУК, д-р філол. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-9090-8324

e-mail: kaflit@ukr.net

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І МАРКО ВОВЧОК: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ВЗАЄМИН У ШЕВЧЕНКІАНИ

У статті проаналізовано літературні інтерпретації одної з цікавих сторінок життя Тараса Шевченка в різногранній шевченкіані, а саме – його взаємин із Марком Вовчком (Марією Маркович). До розгляду взято романи Оксани Іваненко "Тарасові шляхи" та "Марія" і романну діалогію Василя Шевчука "Син волі". Відзначено, що тональність і семантика інтерпретацій життєписцями аналізованої теми значною чи й вирішальною мірою зумовив відомий присвятний Шевченків вірш "Марку Вовчку". Спостережено, що в різних спогадах чи дослідженнях (О. Кониського, Б. Лепкого та ін.) не мовлено про якісь особливі, інтимні почуття у взаєминах між класиками, окрім як "глибокої і щирої дружби" (О. Кониський). Водночас у новітніх біографічних творах про Шевченка, які заслуговують окремої студії (Г. Тарасюк та ін.) виписано "радикальніші" інтерпретації стосунків Шевченка і Марка Вовчка. Детальніша увага в дослідженні приділена двом романам О. Іваненко, в кожному з яких аналізована тема знайшла цікаві й децю несхожі творчі вирішення, зокрема й через адресованість "Тарасових шляхів" "середньому і старшому шкільному вікові". Спостережено і зазначено, що, попри дотримання біографами "батьківсько-доньчиного" характеру взаємин між Шевченком і Марією Маркович, у їхніх романах переважно підтекстово вчуваються нотки про глибші почуття між ними, принаймні з боку Шевченка. У діалогії Вас. Шевчука ці нотки втілені прямолінійше, психологічно глибше, хоч сама історія взаємин між класиками в нього виписана стисліше. Висловлено думку, що романи О. Іваненко та Вас. Шевчука в частині аналізованої тут теми, імовірно, вплинули на інтерпретації цієї теми в шевченківській біографіці початку ХХІ століття.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Марко Вовчок, шевченкіана, роман, інтерпретації, сюжет, образ, спогади, листи.

У цьому дослідженні зосередимо увагу насамперед на романістиці 1960–1980-х років: власне, на відомих "шевченківських" романах Оксани Іваненко та Василя Шевчука, бо ж автори інших життєписних творів про Т. Шевченка якихось особливостей у взаєминах цих двох відомих особистостей не вбачали, окрім тих, що вважаються "хрестоматійними" – "батьківське" Шевченкове наставництво над його талановитою "донею". На користь позиції останніх може промовити і той факт, що, скажімо, в багатющій поетичній шевченкіані фактично відсутні вірші, в яких би йшлося про взаємне Шевченка та Марії Маркович.

Окремого розгляду, думається, заслуговують епічні життєписні твори актуальної тут тематики, написані відносно недавно, вже в незалежній Україні, й передовсім йдеться про роман Галини Тарасюк "Зоре моя вечірня, або Пророк і Марія", де значна увага приділена інтимним, реальним чи нафантазованим, стосункам класиків нашого письменства.

Зауважимо, що літератури за умовною темою "Тарас Шевченко і Марко Вовчок" чи, навпаки, "Марко Вовчок і Тарас Шевченко" – зовсім не бракує. Тема й на сьогодні досліджена ґрунтовно й різногранно, певно ж, вона матиме продовження. Мовимо таке, маючи на увазі передовсім творчу складову українських письменників-класиків. Скажімо, якщо брати одне з найновіших авторитетних джерел – "Шевченківську енциклопедію", то вміщена в ній стаття про Марка Вовчка (Жулинський, 2012, с. 695–696) вбирає в себе необхідну в такому виданні інформацію біографічного і творчого плану, про різнохарактерні типологічні паралелі, оціночні судження тощо. В іншому томі (Жулинський, 2012, с. 92–94) дуже глибоко і фахово проаналізовано текст і контекстуальні смисли Шевченкового вірша-послання "Марку Вовчку", зауважено, що "Шевченко ставив Марка Вовчка вище за всіх тодішніх українських письменників, особливо ж цінував її літературну мову" (Жулинський, 2012, с. 93). Природно, що і в численних інших дослідженнях "на тему" постають судження схожої проблематики, тільки, можливо, ширші й детальніші. Звісно, й час написання тих студій давався взнаки.

Дещо іншу картину спостерігаємо в показі й осмисленні міжособистісних взаємин Шевченка та Марії Маркович, у різносемантичному їх тлумаченні. У тих же, скажімо, серйозних дослідженнях і зіставленнях їхніх творчих доробків зазвичай мовлено і про їхнє взаємоприхильне і взаємоповажливе ставлення. "Між ними, – читаємо в академічній біографії Шевченка, – встановилася глибока і щира дружба" (Кирилюк, 1984, с. 418). Водночас, продовжуючи думку про міжособистісні стосунки, зокрема глибші почуття, між 44-річним поетом і 25-річною прозаїкинею протягом січня–квітня 1858 року, коли вони доволі часто "очно" зустрічалися в Петербурзі, зауважуємо, що амплітуда оціночних суджень про їхні взаємини дуже широка: від повної не уваги (саме не уваги, не заперечення) до думки про те, що Марія Вілінська була "коханням усього життя" Шевченка (останнє – в Галини Тарасюк). Та ж М. Шагінян, до прикладу, першою фахово поглянувши й оцінивши любовні історії в житті поета, ім'я Марка Вовчка в цьому контексті не згадує. Вочевидь і тому, що в Шевченкових біографіях, писаних до часу її роботи над монографією "Тарас Шевченко", якоїсь конкретної відповідної інформації бракувало. Скажімо, перші біографи поета В. Маслов і М. Чалий не мовлять про якісь особливі його почуття до авторки "Народних оповідань". О. Кониський у своїй "хроніці" теж не надто щедрий у цьому аспекті, зауважує тільки таке: "Була гутірка, що, спізнавшись з Марковичкою, Шевченко був якийсь час навіть закоханий в ній" (Кониський, 2014, с. 454). Близьке за суттю судження висловив і Б. Лепкий ("Зате від першої зустрічі полюбив Тарас молоду письменницю М. Маркович, що своїми оповіданнями відразу здобула собі славу..." (Лепкий, 2004, с. 147), правда, тут же дещо "приземлив" Шевченкові почуття: "Поет дивився на неї, як батько на талановиту дитину, на свою спадкоємницю" (там само).

Маємо відразу зауважити, що титули Марії Маркович як "доні", а Шевченка як "батька" чи "хрещеного", спровоковані поетовим віршем-присвятою "Марку Вовчку", в характеристиці їхніх взаємин фігурували і фігурують доволі часто і з деякими нюансуваннями.

Трохи ширше біографи-дослідники стали писати про інтимніші почуття цих двох відомих людей, передовсім Шевченкові,

у новітній час. Тут можна певним орієнтиром назвати есеїстичний роман Б. Сушинського "Тарас Шевченко: геній – в самотності" (скоріш це дослідження, й доволі тенденційне, а не роман) (Сушинський, 2006, с. 335–355).

Певно ж, не могли не відреагувати на цікаву нам тему й автори творів шевченківської біографіки, правда, далеко не всі. Природно, мовлячи у творах про стосунки Шевченка й молодій Марковички, як нерідко називали між собою Марію її сучасники, автори орієнтувалися на відносно незначну джерельну базу – твори й листи їх обох, особливо Шевченкові, спогади і т. д.

У контексті досліджуваної тут проблематики певною цікавинкою є вже те, коли та за яких обставин почув Шевченко дивне ім'я – "Марко Вовчок", як відреагував. Відомо з багатьох джерел, що П. Куліш надіслав Шевченкові книжку "Народних оповідань" зі своїм захопливим словом-супроводом, закликаючи Тараса Григоровича прочитати те диво. Але, як відомо з тих же джерел, Шевченко не одразу вхопився за читання, бо переживав дуже мінливі емоції від розвитку взаємин із Катериною Піуною. Коли ж прочитав, то занотував до свого щоденника (18.02.1858) часто цитовані згодом рядки: "Какое возвышенно прекрасное создание эта женщина. Не чета моей актрисе" (Шевченко, 2003, с. 155). Тобто тільки заочно знаючи про "некую Маркович", Шевченко на емоціях від прикрих дій Піуної та її батьків високо підносить Марію, порівнюючи з Катериною, планує написати лист письменниці й подякувати за "доставленную радость чтением ее вдохновенной книги" (там само).

Безпосереднє знайомство Шевченка з Марією Маркович сталося майже через рік після цитованого захопливого запису в щоденнику, а саме 23 січня 1859 року в Петербурзі, куди приїхали Марковичі. Хоча вже й до того Тарас Григорович листовно цікавився справами молодій письменниці, брався їй сприяти, ініціював купівлю й надіслав до Немирова, де тоді Марковичі мешкали, золотий браслет для Марії... Особисте ж знайомство вочевидь тільки підсилило Шевченкові позитивні почуття щодо Марка Вовчка, приїзд якої до столиці сколихнув тутешні літературні сили, а сама молода письменниця захопила багатьох. Один із її симпатиків і супутник по спільних європейських мандрах, відомий російський письменник І. Тургенєв

писав у спогадах про ту пору: "Я приїхав в академію (знайомитися з Шевченком. – В. П.) разом з Марією Олександрівною Маркович (Марко Вовчок), яка незадовго перед тим теж переселилася в нашу північну столицю і була окрасою й основним центром невеликої групи малоросів, що згуртувалися тоді в Петербурзі й захоплювалися її творами..." (Бородін, 1982, с. 334). Певно ж, і Шевченко саме тоді піддався магічному впливові молодії Марковички: до щирого захоплення її творами додалася природна поетова влюбливість, що й зумовило те його почуття, про яке мовив у своїй "хроніці" О. Кониський, а потім й інші автори. Правда, на відміну від інших інтимних Шевченкових захоплень жінками, його захоплення Марією Маркович було зовні не таким явним і "маскувалося" за згаданими вище "батьківсько-доччиними" номінативами. Зрештою, воно було платонічним і вочевидь без взаємного такого ж почуття від Марії, котра вже тоді, як відомо, "входила" в цілу низку любовних романів із доволі відомими людьми на просторах Європи, окремі з яких, тобто романів, не обходилися й без скандалів (П. Куліш, О. Пассек...). Тож письменники-життєписці, які писали про Шевченка й мали свої бачення історії його стосунків із Марком Вовчком, бралися за їх інтерпретації в романах і повістях.

Оксана Іваненко у своїх "Тарасових шляхах", мабуть, одною з перших, якщо не першою, взялася відтворити цю сторінку Шевченкового життя. Письменниця в інтерпретації витримала фактичну хронологію подій, але, звичайно, достатньо добре їх охудожнила, передовсім у творенні постаті й лінії поведінки поета-художника. Ніби йдучи за записами в Шевченковому щоденнику, О. Іваненко першу інформацію в тексті про Марка Вовчка "вмонтовує" в історію драматичної розв'язки взаємин поета з актрисою Піуновою, вміщує фрагменти листа П. Куліша, в якому той не схвалює Тарасового наміру одружитись, чим дуже дотикає останнього, змученого самотністю, викликає болісний роздум ("А чи ти знаєш, Паньку, що таке самотність? У тебе, здається, і досі немає дітей, то, може, ти хоч це зрозумієш, що кожна мала дитина перевертає серце..." (Іваненко, 1982, с. 651). Романний Шевченко гнівається на Куліша, але згадує, що той прислав книгу оповідань "якогось Марка

Вовчка". А далі тут: "Щоб заспокоїтись після дошкульних листів, Тарас почав читати. Почав і не відірвався до кінця. Хто він такий, цей Марко Вовчок, який з першого рядка став наче рідний молодший брат? І навіть образа на Панька... затьмариласть трохи перед радістю, яку відчув, читаючи цю книгу" (Іваненко, 1982, с. 652). Такою є в романі інтерпретаційна зав'язка. Згодом Шевченко дізнається, що той Марко Вовчок – молода жінка, ще й дружина знайомого Тарасові кириломефодіївця Панаса Марковича...

Відтворенню ж безпосередніх стосунків Шевченка з Марковичкою прозаїкня відводить у романі окремий невеликий підрозділ "Доня", сама назва якого узагальнено програмує семантику тих стосунків. Логіка всього підрозділу додатково стверджує настанову письменниці на саме таку – "батька" і "доні" – лінію їхніх стосунків. Певною мірою, можливо, це зумовила й адресованість роману дітям і підліткам.

О. Іваненко творить принаймні кілька епізодів-картин за участю Шевченка й Марії, але, майже як правило, і з очною чи заочною присутністю в них П. Куліша та І. Тургенєва. Образ першого з них у романі має негативовану ауру (взагалі образ П. Куліша в цьому та інших творах шевченкіани – окрема тема!), образ другого – навпаки (тут вочевидь спрацьовувала ідея "великої російської літератури"). Немало місця відведено майстерному і достатньо характеристичному портретуванню Марка Вовчка, а також показові рис її внутрішнього світу.

Взагалі про портретування Марії Маркович і в життєписних творах, і в дослідницьких студіях мовлено дуже схоже: бачимо констатування певної "буденності" (некрасивості) її зовнішніх рис, зокрема на обличчі, та помітне й відчутне бажання авторів шевченкіани знайти і показати в ній "щось таке", що зводило з розуму багатьох відомих людей у Росії чи в Європі. Відповідні рядки тексту читаємо і в романі О. Іваненко.

"...Де б вона не з'являлась, коло неї завжди збирались всі чоловіки. Була вона якась особливо гарна? Ні, зовсім ні. Навіть чоловіки не вважали її красунею. Той самий Тургенєв, який упадав коло неї, казав друзям: "Не гарна, але, – додавав, – така мила і дуже талановита..."

...Жінки, навіть освічені, завжди милі жінки, дратувалися, ревнували, заздрили, розбирали її по кісточках.

Просте кругле обличчя, блідуватий колір... Хіба що струнка постать була непогана, хіба що тугі русьві коси, які закладала віночком на голові? Хіба що очі, великі, ясні, блакитно-сірі? Але й з приводу очей жінки сперечалися, – надто прозорі, надто одверті в своїх мінливих настроях. Очі дивились прямо, в них світився розум, природжений гумор, якого побоювались. Уся вона двадцятичотирьохрічна письменниця була без прикрас, без манірності, без умовностей етикету, не розв'язна і не замкнена. Така як є..." (Іваненко, 1982, с. 681).

Мовила письменниця і про дотепність героїні, жіночу грацію, смак в одязі, що й робило її окрасою петербурзької богеми. До такої молодої й талановитої Марії дуже прихильно ставився романний Шевченко, всіляко її підтримував і допомагав, остерігав від "набігів" П. Куліша, присвячував їй вірші, розчулюючи жінку. І ніяких інакших почуттів від "батька".

Дещо інакшою постає в романі сама Марія, одружена жінка, мати малолітнього сина. Вона приймає залицання І. Тургенева, уникає (в романі!) настирливих Кулішевих почуттів. Аби якось мотивувати таку її поведінку, О. Іваненко творить доволі широкий епізод сімейних взаємин Марії та Панаса Марковичів, що в ньому не надто привабливими рисами наділяє чоловіка, від якого молода дружина страждає і... ("Згадала, що умовилась увечері зустрітись з Тургенєвим. Краще без Опанаса. Легше і безпосередніше, та й цікавіше..." (Іваненко, 1982, с. 683). Чекала вона й зустрічей із Тарасом Григоровичем, тоді її обличчя світилося "якоюсь осяйною лагідністю, наче вона чекала, що от зараз станеться щось дуже хороше. Так було щоразу, коли вона стрічалась з Шевченком" (Іваненко, 1982, с. 685). Отже, за романом, якихось особливих сердечних переживань інтимного плану ні в Шевченка, ні в Марії не було...

На цьому можна було б і завершити апелювання до цього відомого шевченківського роману О. Іваненко, але ж письменниця після "Тарасових шляхів" написала й роман "Марія", звісно, про Марію Маркович – Марка Вовчка, й обійтися в ньому без показу її взаємин із Тарасом Шевченком було неможливо. Тут уже для інтерпретування тих взаємин значно ширший часопростір:

від'їзд письменниці до Європи, тамтешні перебування і пригоди, а Шевченко десь далеко, в Петербурзі чи в Україні... Тільки інколи Маріїні листи долітають до поета: "Учора відібрала Ваш лист, добрий та щирий мій Тарасе Григоровичу. Тільки шкода, що Ви мені не сказали, куди се Ви замислились втікати і де будете мені мачухи шукати?" (Іваненко, 1988, с. 55). Пошанівне звертання на "Ви", ім'я й по-батькові, легкий гумор... Це Марко Вовчок пише з Європи, дізнавшись, що Шевченко зібрався в Україні, як він зокрема писав, – "подружія" шукати. З її боку – рівні, щирі, зичливі почуття "доні" до "батька" й нічого іншого. Так на всьому просторі роману О. Іваненко послідовно витримує згадану "дончино-батьківську" лінію взаємин Шевченка й Марка Вовчка. І Тарас Григорович у романі – лише доброзичливий наставник, "батько", захисник її та її доброго імені серед двозначних пліток, хоча знаємо, що попервах він вочевидь мав і глибші почуття до молодої письменниці, але ніяк не демонстрував їх на загал, бо ж бачив широке коло Вовчкових шанувальників. "Тарас Григорович сердився на Опанаса (Марковича. – В. П.). Значить, щось не до ладу в їхній родині, значить, не зумів Опанас дати Марусі щастя. А може, від заздрості плещуть люди на його «доню», повторюють єхидні кулішівські вигадки? Чия б корова мичала, а чия б мовчала! Сам бігав, як навіжений, за нею, спокою не давав, лютився, коли бачив її з ним, з Тарасом...

І Тарас Григорович згадував її голос, як вона тут у його майстерні співала рідні його пісні. Її очі – щирі, ласкаві, ніжні до нього... Він пишався нею. При ньому й словом недобрим тепер ніхто не прохоплювався про Марусю Марковичку" (Іваненко, 1988, с. 195–196).

За романом, інтимніші почуття Шевченка до Марії ввижалися хіба в ревнивому погляді П. Куліша, чий образ у творі перебільшено негативований. Водночас любовний дискурс, хоч і помітно стримуваний у т. зв. радянській літературі, реалізовано в романі через показ відповідних пригод у житті Марії Маркович. Письменниця стримана у своїх романних візіях, інтерпретуючи поведінку й почуття Марковички щодо близьких їй чоловіків, шукає мотивацій чи спонук такого її буття, зокрема і в нещасливому її шлюбі з Опанасом Марковичем. Пам'ятаємо,

що така нотка прозвучала і в романі "Тарасові шляхи". Скажімо, О. Іваненко творить картину змін у житті Марії за кордоном: "Торік, – у цьому ж колі, часто в цій же вітальні, – степова мовчазна красуня. Зараз – елегантна, розумна молода жінка. Жадоба життя світиться в ній у всьому. І чоловіки відчують, вгадують – жадоба ще непізнаного жіночого щастя, не те, що пізнається жінкою в спокійному статечному шлюбі, – і це тягне до неї ще дужче. Торік зупинялись перед її холодно-байдужим поглядом – наче не бачить, не розуміє, як дивиться на неї. А зараз – ці мінливі настрої, що відбивались на обличчі: то лукава усмішка, жвавий іронічний вогник, а то якийсь непідробний розпач в очах, навіть у всій постаті, в опущених безсило руках. Наче стоїть людина перед стежкою, що в'ється над прірвою, між скелями, і вагається – рушати чи ні. І вабить її, і лякає невідома стежка, а втім, обов'язково ступить крок" (Іваненко, 1988, с. 128).

Тут і далі в сюжеті, інтерпретуючи життєву лінію та образ Марка Вовчка, авторка прагне ніби "вселитися" в її душу, якомога точніше й переконливіше мотивувати чи зрозуміти кроки молодій талановитій жінки. Як те властиво для письменства епохи "розвинутого соціалізму", в думках і діяннях цієї героїні та інших персонажів багато громадянськості й соціальності, але й суто інтимно-особистісна сфера їхнього буття, насамперед, звісно, Марії не обійдена делікатною увагою. Романістка, як часом відчутно, скажімо, в показі взаємин Марковички із закоханим у неї Олександром Пассеком та конфлікті Марії з його матір'ю, допускає стримані критичні нотки щодо поведінки головної героїні роману, а водночас прагне зрозуміти її. Власне, мовимо про достатньо майстерне творення образів і подій, реальних і домислених. Можемо сказати, що в обох романах – "Тарасових шляхах" і "Марії" – Оксана Іваненко достатньо послідовна у твореннях інтимно-любовних дискурсів, правда, зі зважаннями на адресованість цих творів відповідним категоріям читачів.

Відносно невеликими, але достатньо майстерними в художньому сенсі епізодами, інтерпретована цікава нам історія в дилогії "Син волі" Василя Шевчука. Природно, що й у цьому романі взаємини Шевченка і Марка Вовчка відтворено в тому ж людському і хронотопному контексті. Навколо молодії

письменниці більш чи менш шляхетно увиваються знані чоловіки, ті ж Тургенєв і Куліш насамперед. Стосовно Шевченка, то романіст виписує ситуацію так, що й Тараса Григоровича не обійшла "чаша сія" – захоплення Марією, і не тільки за її літературний талант, така собі "таємна" закоханість. Причому Вас. Шевчук творить такої семантики чуттєвий стан Шевченка, що можна розуміти нібито він, Тарас Григорович, нарешті зустрів жінку своєї мрії, але знову не вільну...

"...Коли прийшов Микешин і сповістив, запрошуючи, що в нього нині на іменинах будуть Марко Вовчок і Тургенєв, Тарас зрадів і водночас злякався. Ні, не Тургенєва, що вже давно, відчув Тарас, шукав нагоди з ним познайомитися, а сам себе, точніше, нової зустрічі з цією диво-жінкою. Так, і його, як мовиться, не оминула чаша сія!.. Єдине, чим відрізнявся від Куліша й Тургенєва, що не ходив слідом за нею, не набридав, ба, навіть не натякнув Марії Олександрівні на свій трагікомічний душевний стан. Комічним було його приєднання до сонму залицальників, які обсіли його чарівну доню і послідовницю. А те, що він зустрів – нарешті! – жінку, яку шукав даремно усе життя, було його трагедією. Зустрів уже чужою, дружиною старого друга, матір'ю його дитини!.. А Бог же – був упевнений – створив її для нього і не послав йому її в покуту за слово правди-докору, промовлені в пориві гніву і відчаю!.. Тепер їх звів, знущаючись, показуючи свою всесильність... Чи для спокуси, Господи?.." (Шевченко, 1989, с. 561).

Письменник, звісно ж, домислює тезу про Марію як жінку, котру все життя шукав Шевченко. Художньо виправдано й те, що Вас. Шевчук, інтерпретуючи цю історію, не згадує про Шевченків ідеал жінки, з яким образ Марка Вовчка, судячи за її словесним інтерпретуванням, не надто збігався, зокрема в зовнішніх рисах. Таким чином романіст ніби засвідчував думку, за якою ідеал – то ідеал, а реальний плін життя – то щось зовсім інше, хіба тільки Господом визначене... Для захопленого поета Марія тут "чарівна, звабна, мудра!..", і вже цим емоційним сплеском думки прозаїк демонструє Шевченкові душевні почуття, котрі той не бажав зовні виявляти. Щодо Маріїних почуттів до Шевченка, то в романі вони постають щирими і глибокими, але без тих особливих ноток, які б засвідчували щось інтимніше. Вас. Шевчук уживає теж образи "батька" й

"доні", але хіба принагідно й суто номінативно, без особливих акцентувань. Показовим тут може бути епізод, коли романний Шевченко в колі друзів читає присвячений Марку Вовчку вірш, а далі творить реакцію обох: "Замовк. І довго-довго стояла мертва тиша... Подав Марії аркуш. Вона взяла навпомацки, бо сльози вщерть наповнили її великі й гарні до болю очі...

– Вибачте... Я мушу йти... – промовив, відчувши враз, що серце його не витримає цього прощання..." (Шевченко, 1989, с. 565).

За сюжетом роману, Шевченко так і не розкриває перед Марією своїх глибинних почуттів, гасить їх у душі і в прощальній розмові з "донею" заповідає їй не поривати зв'язків з народом, повертатися з Європи... Власне, письменник переводить усі смисли в площину соціальну.

Отже, в життєписній шевченкіані, насамперед і, власне, тільки в романістиці (романи Оксани Іваненко та Василя Шевчука), взаємини між Тарасом Шевченком і Марком Вовчком (Марією Маркович) проінтерпретовано достатньо лапідарно й загалом у тій сутнісній тональності, яка домінувала в спогадах і дослідженнях XIX–XX століть і яку свого часу "запрограмував" сам Шевченко присвятним віршем Марії: "батько" і "доня". Тим часом у творах обох авторів, О. Іваненко та Вас. Шевчука, "між рядків" відчуються тонкі натяки на якісь імовірні глибші почуття у взаєминах між нашими класиками, принаймні з боку Тараса Шевченка. Можливо, ці натяки певним чином вплинули на інших авторів, котрі творять літературну шевченкіану, скажімо, на Галину Тарасюк з її романом "Зоре моя вечірня, або Пророк і Марія", в якому вже виразною є інтимно-любовна семантика, але цей роман, як і деякі інші твори, варті окремого розгляду.

Список використаних джерел

Бородін, В. С., & Павлюк, М. М. (Упоряд.) (1982). *Спогади про Тараса Шевченка*. Дніпро.

Жулинський, М. Г. та ін. (ред.) (2012). *Шевченківська енциклопедія: в 6 т.* Т. 1. НАН України, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка.

Жулинський, М. Г. та ін. (ред.) (2012). *Шевченківська енциклопедія: в 6 т.* Т. 4. НАН України, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка.

Іваненко, О. (1982). *Тарасові шляхи*. Роман. Веселка.

Іваненко, О. (1988). *Марія*. Роман. Радянська школа.

Кирилюк, Є. (Упоряд.) (1984). *Т.Г. Шевченко. Біографія*. Наукова думка.

Кониський, О. Я. (2014). *Тарас Шевченко-Грушівський: хроніка його життя*. ТОВ "Видавництво "Кліо".

Лепкий, Б. (2004). *Про життя і творчість Тараса Шевченка*. Джурі.
 Сушинський, Б. (2006). *Тарас Шевченко: геній – в самотності*. Роман-есе.
 ВД "Якір".
 Шевченко, Т. Г. (2003). *Повне зібрання творів: у 12 т.* (М.Г. Жулинський та ін., ред.). Т. 5.: Листи. Наукова думка.
 Шевчук, Вас. (1988). *Син волі: роман у двох книгах*. Дніпро.

References

- Borodin, V. S., & Pavliuk, M. M. (Comps.). (1982). *Memories of Taras Shevchenko*. Dnipro [in Ukrainian].
 Ivanenko, O. (1982). *Taras's Paths: A Novel*. Veselka [in Ukrainian].
 Ivanenko, O. (1988). *Maria: A Novel*. Radianska Shkola [in Ukrainian].
 Konyskyi, O. Ya. (2014). *Taras Shevchenko-Hrushivskyi: A Chronicle of His Life*. Publishing house "Klio" [in Ukrainian].
 Kyryliuk, Ye. (Comp.). (1984). *T. H. Shevchenko: A Biography*. Naukova Dumka [in Ukrainian].
 Lepkyi, B. (2004). *On the Life and Works of Taras Shevchenko*. Dzhuryi [in Ukrainian].
 Shevchenko, T. H. (2003). *Complete Works: In 12 vols.* (M.H. Zhulynskyi et al., Eds.). Vol. 5: Letters. Naukova Dumka [in Ukrainian].
 Shevchuk, V. (1988). *The Son of Freedom: A Novel in Two Books*. Dnipro [in Ukrainian].
 Sushynskyi, B. (2006). *Taras Shevchenko: A Genius in Solitude*. A Novel-Essay. Yakir Publishing House [in Ukrainian].
 Zhulinskyi M. H. et al. (Eds.). (2012). *Shevchenko Encyclopedia: In 6 Vols.* Vol. 1. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Literature of T. H. Shevchenko [in Ukrainian].
 Zhulinskyi M. H. et al. (Eds.). (2012). *Shevchenko Encyclopedia: In 6 Vols.* Vol. 4. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Literature of T. H. Shevchenko [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 15.04.26

Прорецензовано / Revised: 27.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.26

Опубліковано / Published: 29.05.26

Volodymyr POLISHCHUK, DSc (Philol.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-9090-8324

e-mail: kaflit@ukr.net

Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University,
 Cherkasy, Ukraine

TARAS SHEVCHENKO AND MARKO VOVCHOK: INTERPRETATION OF INTERACTIONS IN SHEVCHENKIANA

The article analyzes literary interpretations of an interesting page of Taras Shevchenko's life in the multifaceted Shevchenkiana, namely, his relationship with Mark Vovchok (Maria Markovych). The novels "The Paths of Taras" and "Maria"

by Oksana Ivanenko and the novel diology "Son of Freedom" by Vasyl Shevchuk were considered. It is noted that the tonality and semantics of the interpretations of the analyzed topic by the biographers to a significant or even decisive extent determined Shevchenko's famous dedicatory poem "To Marko Vovchok". It has been observed that in various memoirs or studies (by O. Konysky, B. Lepky, etc.) there is no mention of any special, intimate feelings in the relationship between the classics, except for "deep and sincere friendship" (O. Konysky). At the same time, the latest biographical works about Shevchenko, which deserve a separate study (G. Tarasiuk and others), present "more radical" interpretations of the relationship between Shevchenko and Marko Vovchok. More detailed attention in the study is paid to two novels by O. Ivanenko, in each of which the analyzed topic found interesting and somewhat different creative solutions, in particular due to the fact that "The Paths of Taras" is addressed to "middle and senior school age". It has been observed and noted that, despite the biographers' adherence to the "father-daughter" nature of the relationship between Shevchenko and Maria Markovych, their novels mostly subtly convey hints of deeper feelings between them, at least on Shevchenko's part. In V. Shevchuk's diology, these notes are embodied more directly, psychologically deeper, although the history of the relationship between the classics is written out more concisely. The opinion is expressed that the novels of O. Ivanenko and V. Shevchuk, in the part of the topic analyzed here, probably influenced the interpretations of this topic in Shevchenko's biography of the early 21st century.

Keywords: Taras Shevchenko, Marko Vovchok, Shevchenkiana, novel, interpretations, plot, image, memories, letters.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.